

A VILÁGOSSÁG ITALA

– Hegyi Imre és Saly Noémi beszélgetése a kávéházakról –

H. I.: Még mielőtt bármit mondana, és mielőtt lelökném a könyökömmel ezt a kis könyvtáryi forrásanyagot, ami erről a témáról szól, azt kérdezem: miért jó ez? Hol tartozik bele ez most a legstürgetőbb dolgainkba?

S. N.: A kávéház azért rettenetesen fontos, mert a városi kultúrának elengedhetetlen tartozéka volt: arra adott alkalmat az embereknek, hogy ott leüljenek, és beszélgessenek egymással.

H. I.: Tehát a képlet úgy szól, hogy keressük meg azokat a milióket, ahol a polgárosodás nagy folyamata Magyarországon elindult és kiteljesedett...

S. N.: Sürgetően fontos ezzel foglalkozni, mert Magyarországon most megint kezd létesülni egy polgárság, nagyon sokat szokták szidni őket, én is sokat szidom őket, mert az az újjazdag réteg, amelyiknek majd az unokái lesznek kultúreberek, most engem is rendkívüli módon irritál, ezek a nagy dzsipes, aranynyaklancos, kopaszra nyírt és mindenféle módokon visszataszító egyének, bosszantanak, főleg mert nagyon erőszakosak, és a viselkedésük rendkívül elüt attól, amit én pártolando viselkedésnek gondolok...

H. I.: De nem fogja megérni, hogy az ő unokájuk majd polgár lesz...

S. N.: Hát mér', az én dédapám se érte meg, hogy én most megértem, hogy lehetek polgár!

H. I.: Ez a periodikus ismétlődése az emberiség fejlődésének?

S. N.: Persze. Az, hogy én valamit nem fogok megérni – Istenkém, hát egy csomó ember nem ért meg egy csomó mindent. Mindenkinek van egy élete, amit egy adott korban adatik élnie, és azt kell a lehető leggazdagabbá tennie mások számára. Ez így van.

H. I.: Mi kell ahhoz, hogy egy ilyen szintér kialakuljon egy ország fővárosában?

S. N.: Kétféle dolog kell: egyrészt kereslet, másrészt kínálat. E nélkül a kettő nélkül semmilyen üzlet nem működik. Kereslet most már van, mert nagyon sok olyan ember járkal a városban, akinek a munkaideje sokkal kötetlenebb, mint amilyet mi fiatalabb korunkban megéltünk. Nagyon sokan szabadúszók, sokan vannak olyanok, akik ügynököléssel foglalkoznak, vagy néhány személyes kis kft-ben vagy bt-ben dolgozva rohangálnak a város egyik végéből a másikba: szükségük van arra, hogy időnként legyen hol megülni, legyen hol tárgyalni. Az embernek kellenek nyugodt pontok a városban, ahol le tud ülni egy másik emberrel, és beszélgetni tud vele.

H. I.: A mi korábbi kávéházi tanulmányaink, meg emlékeink arról szóltak, hogy az egész az olvasás, mint tömegmozgalom köré szerveződött. Most meg nincs olvasás!

Teríték a Belvárosi Kávéházban az 1930-as években (MFI – Magyar Nemzeti Múzeum tulajdona)

S. N.: Frászkarikát. Ezt az irodalmi kávéházi mítoszt ott gyomlálom, ahol tehetem. Budapesten 1896-ban a címtár szerint volt 409 kávéház és 591 kávéház. Összesen ezer ilyen műintézet. Ha ezeket csak az íróknak, újságíróknak és egyéb „válogatott csirkefogóknak” kellett volna eltartani, ezer kávéház éhen döglött volna. Ez nem így volt!

H. I.: Csak nem akarja azt mondani, hogy a kávé iránti elemi érdeklődés hozta ezeket létre?

S. N.: Persze, hogy nem. Az a lehetőség hozta ott össze az embereket, hogy le lehetett ülni dumálni. Tábori Kornél kitűnő századeleji újságírónak van egy könyve, amelyikben hosszú oldalakon keresztül taglalja a pesti kávéházak specialitásait, például olyan szempontból, hogy „törzskávéházak”. És a különböző szakmákat egy fél oldalon keresztül sorolja: a marhakereskedőknek, a sertéskereskedőknek, a fakereskedőknek, a rendőrtiszteknek, az újságíróknak, a vak muzsikuskoknak (akiknek az egyik kávéházban külön preparált kártyát tartott a kávé, hogy tudjanak – Braille-jelekkel ellátott kártyákkal – kártyázni), a zsebmetszőknek, és a jó ég tudja, még ki mindenkinek volt a városban törzskávéháza, és szó nem volt arról, hogy mindegyikben írók ültek volna, és a pókot nézték volna a mennyezetben, vagy ott rótták volna a kutyanyelvre az irodalmat! Hanem volt tízezer olyan kávéház – de annál nem több! –, egy tucat olyan kávéház Pesten, amelyek az irodalomról és a művészekről szólt. Az összes többi a város polgáraitól szólt.

H. I.: Víziója szerint létre fog jönni előbb-utóbb egy olyan újfajta értelmezése a kávéházaknak, ahol az ön ideológiája szerint összejönnek a vállalkozók, meg akik ráérnek... Előveszik a mobiltelefonjaikat, és onnan intézik az üzleti ügyleteiket, nem pedig egymással foglalkoznak.

S. N.: Nem. Be kell menni bármelyik működő kávéházba, a Nagymező utca összes kávéházába vagy a Liszt Ferenc téri kávéházakba, a Centrálba, az Eckemmannba az Andrásy úton, és meg kell figyelni, hogy mit csinálnak az emberek. Szemlátomást dolgoznak: írnak, számoszlopokat adnak össze – rendeltetésszerűen használják a kávéházat. Az, hogy most már van mobiltelefon, az azért nem pótolja azt, hogy belenézek a leendő üzlettársam szemébe. Ahogy ezt az internet sem pótolja. A személyes kontaktus, a találkozás, a kézfogás – ami nagyon beszédes –, a másikkal a testbeszéde, a szeme: nincs az az üzletember, aki ne tudná, hogy ennek mekkora jelentősége van. És nemcsak üzletemberekről van itt szó, hanem egyszerűen bármilyen városi emberről, aki például olyan messze lakik a legjobb barátjától, hogy mégiscsak a legjobb nekik valahol a városban össetalálkozni, és nem – Békás- és Káposztásmegyér között – eldönteni, hogy kihez menjünk vendégségbe, ahonnan este már nem fogunk tudni hazamenni.

H. I.: A polgárosodás lépcsőfokain ez a fajta kávéházi kultúra, amit most itt olyan színesen lefestett, hányadik lépcső?

S. N.: Ezt nehéz megmondani. Nagyon érdekes, hogy a gyerekek egy nemzedéke, a mostani kamaszok ezeket az átkozott amerikai gyorsetetőket is, amiknek a legnagyobb része hajdani kávéházaink helyén van...

H. I.: Nem mondja ki a nevüket, szándékosan? Nem akar pert?

S. N.: Isten őrizz, nem veszem a számra! Ellenség nevét nem mondjuk ki. Tehát: ezeket a helyeket a gyerekek kávéházként használják. Beülnek, és nem az történik, amit ezek a láncok szívük szerint akarnak, hogy jöjjön be a gyerek,

Duna Palota a Duna-korzón 1935 körül – Szöllösy Kálmán felvétele (A Magyar Nemzeti Múzeum tulajdona)

zabáljon, és utána kotródjon a szemetével együtt, ki az utcára. Ezt szeretnék. A budapesti gyerek nem ezt csinálja, hanem ott ül. Fölteszi a tornacipős lábát a szemközti székre, és akárhányszor mosnak föl körülötte, ő ott ül. Tehát az látszik, hogy van egy nagyon nagy igény ennek a fajta kávéházi létezésnek a helyei iránt, és hogyha lesz majd több olyan hely, még több olyan hely, ami jobban fog hasonlítani a régi kávéházakhoz, de közben megadja az új lehetőségeket, amiket most megkövetel az új használó, például hogy több kávéházban lehet most már internetezni – nagyon jó, lehessen, remek –, ezek a helyek nagyon fognak segíteni abban, hogy megint legyen egy beszélgetéskultúra, megint legyen egy viselkedéskultúra. Hát persze hogy nem lesz olyan, mint 1896-ban!

H. I.: Régen ezek francia vagy osztrák hatásra alakultak?

S. N.: Ez nagyon érdekes dolog. Magyarországon a törökkel kezdődik a kávézás, ezzel szemben amíg a török itt van, magyar ember kávé nemigen iszik, utálja, mint a bűnt: ellenséges, gusztustalan, fekete – fuj, Keserű. Na most, amikor elmennek innen a törökök, akkor először is elkezdődnek a peregrinációk (az egyetemisták elindulnak nyugati egyetemekre), másodsor pedig nagyon sok diplomata és katonatiszt mozog Bécsben, meg még távolabb is. Ők odakint az ott robbanásszerűen terjedő kávéházi kultúrával, mint vadonatúj divattal ismerkednek meg, s ezt a vadonatúj nyugati divatot hazahozzák Magyarországra, ahol viszont a kávézás ismerete – ha nem is a hagyománya, de az ismerete – még nem halt ki, és főleg: azok a kereskedelmi útvonalak, ahonnan bejött a kávé a Balkán felől, továbbra is meglehetősen zavartalansággal működnek. Van olyan adat, hogy

Rákóczi a kuruc táborba, a sátrába rendeli a kávé-utánpótlást, amit Boroszlóbból visznek neki. Tehát nem Nyugatról, hanem Boroszlóbból. Bethlen Miklós ír a feleségének, hogy a részegeskedésre hajlamos fiukat szoktassa „serre, kaféra”, és azt írja neki Bécsből, hogy süveg cukrot küld, de: „végy kafét neki”. Tehát 1711-ben könnyebben kapni Erdélyben kávé, mint cukrot. Cukrot küldeni kell, kávé viszont kapni otthon.

H. I.: Mint medicina is szerepel a kávé...

S. N.: Először nagyon sok helyen patikában kezdték árúsítani, és össze-vissza beszéltek mindent, hogy milyen szörnyű mellékhatásai vannak – persze ha az ember liter-szám vedeli, mint szegény Balzac, akkor belehal, de hát...

H. I.: Balzac ebben halt meg?

S. N.: Nem ebben halt meg szegény, mániás depressziója volt, de napi ötven csésze kávé ivott.

H. I.: Attól nekem is lett volna depresszióm.

S. N.: Igen, biztos, hogy nem használt neki. Na, a lényeg az, hogy Magyarországon találkozik egy balkáni meg egy mediterrán meg egy északra jövő hagyományrendszer, és ennek az egész furcsa kereszteződésnek a termékeként létrejön egy nagyon speciális dolog, mert a budapesti kávéház sajátos jellemzőkkel rendelkezett, és nagyon vonzó valami volt. Rendkívül demokratikus volt az első perctől kezdve: az 1700-as évek végén jön az angol utazó, és döbbenet állapítja meg, hogy az öreg kofa meg a fodrász is ugyanott kávézik, ahol a báró és a gróf likőrözik...

H. I.: Demokratizáló közeg volt...

S. N.: Tökéletesen demokratizáló közeg volt, és a legszegényebb néprétegektől kezdődően tényleg az ariszto-

Rajkózenekar az Ostende Kávéházban az 1930-as években (MFI – a Magyar Nemzeti Múzeum tulajdona)

kráciáig vegyesen látogatták. Tehát nem volt az, hogy ide csak én járhatok, amoda meg csak te járhatsz, hanem volt egy viszonylag megfizethető árfekvés – persze, hogy voltak fényűző, meg nagyon lepusztult üzletek is, voltak, de nem volt kizárva senki sehonnan. A Vámház téri Nádor kávéház, a Nádor szálloda kávéháza – ott is most ilyen amerikai nyalyakórság van –, az volt a kofakávéház.

H. I.: A Nagycsarnok közel volt...

S. N.: A Nagycsarnokból a néni átbandukolt, a rengeteg ráncú szoknyájának valamelyik zsebéből előkotorta a fillérkéket, megitta a hatalmas nagy bögre haboskávét, és utána visszament a standhoz. Minden normális pesti polgárnak volt valahol törzskávéháza. És hogyha nem szakítják meg olyan brutálisan ezt a hagyományt 1949-ben, amikor az államosításkor az összes budapesti kávéházat gyakorlatilag tönkretették: mindegyik vagy teljesen bezárt, vagy átalakították önkiszolgáló ezzé-azzá, vagy pedig egyszerűen csak odatettek egy állami vállalatot, amelyik nem volt már érdekelt a vendégek normális kiszolgálásában, nem volt érdekelt a személyes kapcsolatokban, és félni lehetett állandóan, hogy mikor kit jelentenek föl...

H. I.: Valahol valaki ezt a politikai tisztánlátása miatt döntötte el így, hogy a kávéház a polgárosodás egyik színterére, tehát ebben az épülő szocializmusban nincs helye, fojtuk meg, ez így született, ez a döntés?

S. N.: Hogy ezt valóban egy ember döntötte-e el, vagy nem, ez soha nem fog kiderülni. De az biztos, hogy előtte már éveken keresztül – 1947–48–49-ben – megjelenik a sajtóban egy csomó olyan közlemény, ami azt mondja, hogy a kávéházak büntanyák, ott vannak a feketézők, ott

vannak a valutaüzérek, ott van ez a sok dologtalan senkiházi, s ezen radikálisan változtatni kell; a másik oldal, például Hollós Korvin Lajos a *Színház* című folyóiratban egy tüntető cikkben azt mondja, hogy lehet, hogy vannak kávéházak, ahova valutasíberék járnak, de vannak olyan kocsmák, ahová meg rablógyilkosok, és a kocsmákat senki nem akarja bezáratni! A kávéház az egyetlen olyan „vendéglátóipari intézmény”, amelyik nem a vendég éhes munkadarabként történő megtömésére, majd kihajítására van kigondolva, hanem arra, hogy a vendég jöjjön be, és *maradjon ott*.

H. I.: Minden kezdő riporter azt mondaná erre, hogy „és a mi felgyorsult élettempónk, az a légkör, amiben az ember a családjával se tud beszélni – most akkor nem ott-hon fogja azt a pár percét beszélgetéssel eltölteni, hanem a háta mögött hagyja a családot, és elmegy, hogy az üzlettársaival üljön le, és ott kávézzon?”

S. N.: Ismerek házastársakat is, akik néha kávéházban találkoznak, és boldogan ülnek egy órát, hogy végre tudnak egy kicsit beszélgetni...

H. I.: Oda menekülnek?

S. N.: Mire este hazaérnek, mindenki hullafáradt, akkor gyerekefektetés, kutyasétáltatás és az összes napközben fölgyűlt munka elvégzése: asszonymak háztartás, embernek a hátralévő mindenféle tennivalók, és a végén mindenki bezuhan az ágyba. Tehát nagyon jól el tudom azt is képzelni, hogy ha egy házaspár a gyerekei nélkül egy kicsit nyugodtan, normálisan szeretne beszélgetni, csak úgy, a „hogy vagy?” szintjén, a kávéház arra is tökéletesen alkalmas. Normális emberi kapcsolatok azért a szerelmeken kívül is kelle-

Kis zuglói kávéház az I. világháború előtti évekből

ne, hogy létezzenek, és azok egyre kevésbé léteznek. Erre viszont a kávéház orvosság. Erre jó. Erre fontos. Kell is hogy legyen, és mindig is erre használták.

H. I.: Hogy csapott le erre a témára?

S. N.: Annak idején Krúdyból írtam a szakdolgozatomat a szegedi egyetemen, s egyébként is, a városhoz való kötődésem rendkívül erős, és egészen kicsi gyerekkorom óta nagyon eleven. Baráti körben folyt a szó a városról, a város intézményeiről – és az egyik legkedvesebb barátom, Zeke Gyula író, aki nagyon régóta szintén nagy szerelme a kávéházaknak, ezt addig mondogatta, amíg kiderült, hogy van a baráti körben még egy ember, még két ember, még három ember, Bodor Ferenc szegény, fiatalon meghalt kitűnő művészettörténész, aki a pesti presszók történetével foglalkozott, mert a kávéházakéval még nem nagyon lehetett akkor foglalkozni...

H. I.: Mi a különbség a presszó és a kávéház között?

S. N.: Mindjárt elmondom azt is – szóval, Bodor Ferenc és az ő baráti köre... És akkor egyszercsak ott találtuk magunkat egy kis csapatban. Barátunk, Wilhelm Droste, aki német irodalmat tanít az ELTE-n, és az Eckermann kávéház gyakorló kávésa jelenleg, ő volt végül is az, aki 1996-ban azt mondta, hogy csináljunk alapítványt. Miután senki nem szeret hivatalos ügyekkel foglalkozni, azt mondták: „te leszel az elnök” – mást se szeretek, mint ilyen pozíciókban fitogni, na mindegy, hát azt mondtam, egye fene, jó, majd leszek én az elnök – és akkor elkezdtünk komolyan kutatni. Mert addig az ember csak olvasott össze-vissza. Elég nagy könyvtáram van, amelynek most már tudatosan fejlesztem egy részét, ez a Budapestről szóló irodalom, szépirodalom is, a hiteles budapesti környezetről (nagyon érdekesek), meg hát persze szekunder irodalom is – most már majdnem ezer kötet. És fölfigyeltünk arra, hogy Budapesten kétféle ember volt: az egyik a kávéházban élt, a másik a kávéházból élt. Erről évtizedeken át csak kussolni volt szabad.

H. I.: Csak nem akarja azt mondani, hogy a fellazuló állampárti időkhöz tartozik az, amikor a kávéház helyett megszületett az eszpresszó?

S. N.: Presszó már a 30-as években is volt. Nem ez a lényeg. A presszó egyik lényege az, hogy rendkívül kényelmetlen, és nagyon kevés ember tud egy asztalhoz, egymás mellé leülni. A kávéházat főleg azért kellett bezárni, mert nem lehetett minden asztalhoz spiclit állítani. Ha az ember végignézi az európai forradalmak – *polgári* forradalmak – történetét: minden polgári forradalom kávéházban tör ki. És az összes diktatorikus forradalom, azok meg a kocsmákban. A nagy francia forradalom kávéházakban történik, ott szavalnak a biliárdasztalokon, meg van írva; az angol kávéházakat volt, hogy bezáratta a hatalom, mert annyira zavarta őket, hogy ott szabadon miket beszélnek az emberek; nálunk a Pilvax kávéház játszotta ugyanezt a szerepet, és aztán még más kávéházak is, mert az összes politikai párt kávéházban alakult, de az összes nagy szakszervezeti szervezkedés is a ligeti kertés kávéházakban kezdődik.

H. I.: Most, amikor az egész országépítés egyik központi problémája az, hogy a polgárság megerősödjék, van nálunk olyan hivatal, amelyik ugyanolyan éleslátással fölismerje azt, hogy a polgárosodás színtere, íme, megint a kávéház – nagyon szégyellem, nem ismerem részleteiben a Szé-

chenyi-tervet, de lefogadom látatlanban, hogy nincs olyan cikkelye, hogy most akkor támogassuk a kávéházakat...

S. N.: Isten őrizz, hogy ezt valaki intézményesíteni akarja! Énnekem ebbe az állam nehegy bele akarjon szólni, mert visítófrászt kapok rögtön. Nem kell. Ez a polgárok ügye. Ha a polgárok akarnak kávéházat, akkor egyrészt legyen polgár, aki alapít kávéházat és kinyitja az ajtót, másrészt meg legyen olyan, aki beleül.

H. I.: Olyan-e a gazdasági környezet, hogy a polgár akarjon ilyet?

S. N.: Nem olyan, de ha nagyon akar, akkor fog csinálni.

H. I.: És belebukik. Ötször, tízszer, hússzor.

S. N.: Nem biztos, hogy belebukik, mert ki lehet majd ókumlálni, hogy hogyan kell ezt most úgy megcsinálni, hogy mégis működjék.

H. I.: De ha ennyi a hozadéka, akkor miért nincs olyan erő ebben a mai társadalmi vezetésben, hogy indirekt módszerekkel akár, de segítse ezt a folyamatot?

S. N.: Mert ellenérdekeltség is – gondolom – van. Az önállóan gondolkodó polgár előállítása – hát a magyar iskola-rendszer sem arról szól ebben a pillanatban, akármit prédikálnak, már nagyon régen nem arról szól! Semmilyen hatalomnak soha a büdös életben nem volt érdeke az, hogy autonóm gondolkodású és a saját ügyeik intézésére képes polgárokat nagy tételben előállítson. Hát nincs az a hatalom, amelyiknek ez jó!

H. I.: Hova rugaszkoztunk el a kávéházak témájától...

S. N.: Ezek nagyon szorosan összetartozó dolgok. Minden hatalomnak az a jó, ha az állampolgár mindent megesszik, amit adnak neki: akár ennívalóban, akár kávéban, akár ideológiában, akár miben.

Nagyon beidegződött sajnos a magyar agyakra ez „a múltat végképp eltörölni” felsor az Internacionáléból. Én ezt nem szeretem. Nem szeretem, mert az ember mégiscsak olyanfajta lény, mint a fa: vannak gyökerei, van törzse, és ha megadatik neki, hogy legyen ága, levele, gyereke, akkor úgy megy tovább. Ha az ember elvágja saját magát ettől a múlttól, akkor nem tudja, hogy milyen irányba nőjön. A múlttól nagyon sok mindent tudunk, és a nagyon sok minden azért csak tud abban segíteni, hogy most mit csináljunk. A kávéház például egy ilyen dolog.

H. I.: ...ha kinézek az ablakán: a világviszonylatban is nevezetes európai szállodacsodák kávéházaiban kifizetni egy kis fekete lötytyöt, ez szinte megoldhatatlan, mert olyan az ára. Ez felel a maga történelmi adalékával, amikor arról volt szó, hogy a kofanéni elővette a szoknyárcából a kávéra való pénzt, és az ugyanannyi volt, mint amennyit gróf Apponyi Albert fizetett a Nádor kávéházban...

S. N.: Nem volt azért teljesen ugyanannyi akkor sem, régen is voltak Pesten luxusszállodák, de egy átlagember, mondjuk egy iparossegéd minden további nélkül meg tudta engedni magának, hogy kávéházban reggelizzen. Bement, megivott egy bögre tejeskávét, megevett hozzá egy hatalmas császárszemlét, mondjuk, és ki tudta fizetni.

H. I.: A mai iparossegéd képtelen erre.

S. N.: Egyrészt nem lesz mindig ilyen csóró minden iparossegéd; nem lesz ilyen csóró minden pedagógus, meg minden egyetemi oktató, mint amilyen csórók mi most vagyunk, másrészt pedig a szolgáltatók is be fogják előbb-

utóbb látni azt, hogy lehet hosszú távban gondolkodni, nem biztos, hogy egy év alatt kell lerabolni a vendéget. Előbb-utóbb elérkezünk most már egy olyan törvényi szabályozáshoz, amelyiknek föl fog tűnni, hogy ez egy hülyeség, hogy ez végül is ellene hat mindannak, ami jó lenne, mert nem jó a vendéglátósnak se, nem jó a pincérnek se, nem jó a vendégnek se, és nem jó az az adóhatóságnak se, meg a tébének se – ez már öt. Hát ha eljutunk odáig, hogy ezen valamit változtatunk; talán oda is eljutunk, hogy nem lesz ez a mostani adórendszer, hanem ahol emelt fővel, polgárként azt tudom mondani, hogy jó, igen, a jövedelmemből ennyit odaadok az államnak, és ezt büszkén tudom csinálni – de hát amikor az én semennyi jövedelmemből negyven százalékot vesz el az állam, attól egyáltalán nem vagyok boldog, és semmiféle polgári öntudat nem buzog bennem, sőt ellenkezőleg.

H. I.: A rengeteg tennivalója, a Szegedre utazás, a fordítás és a kutatás mellett hova jár kávézni?

S. N.: Most a Centrálba járok állandóan, mert egy kicsit szülőtemnek érzem: ez volt az első olyan kávéház, ahol a bontástól kezdve belebeszélhettünk abba, hogy hogy volt régen, hogy szeretnénk, mi lenne jó... Barátokkal találkozom, most már egyre biztosabb lehetek benne, hogy fogok találni ismerőst, beszélgetek a pincérekkel, ha ráérnek, beszélgetek a főnökökkel, ha ráérnek, és rendkívül jól érzem magam ettől. Beszélgetni megyek.

A Központi Kávéház teljes személyzete (1939)

H. I.: Ha most arra gondolok, hogy miket tárgyaltunk itt kávéház ürtügyén, és hány rebellis gondolat öltött testet a mondataiban...

S. N.: Nem vagyok hajlandó fenntartás nélkül szeretni, elfogadni semmiféle ideológiát, gondolkodási rendszert, amivel nem értek egyet. A mi családuktól rengeteg mindent elvettek az elmúlt százötven évben, amióta ez a család Budapesten él, mindenféle gazdasági krachok voltak, politikai tönkremenések, lakások elvesztése, bombázás, szülők elvesztése, az égvilágon minden, ami lehet. Az apám tíz évet húzott le a gulágban – nekem van egy olyan hagyatékom, aminek a summázata végül is az, hogy az embertől mindent elvehetnek – a civil kurázsiját nem vehetik el. Én azt nem adom oda, és azt gondolom, hogy akkor lesz majd megint normális magyar polgári társadalom, hogyha erre a civil kurázsira az emberek megint rájönnek, ennek az ízére rájönnek, és ezt valakik átadják a fiatalabbaknak.

H. I.: És ebben az ízben nem véletlen, hogy ott a kávé aromája is...

S. N.: Persze. A kávé, az keserű. Keserű, de az arabok a világosság italának nevezték.

A Kossuth Rádió Névjegy című műsorában 2000. július 9-én elhangzott beszélgetés (szerkesztő Kondor Katalin) rövidített, szerkesztett szövege. A Magyar Kávéházi Alapítvány a velencei kiállításon önálló táblával szerepel.